

**ÚRAD SPLNOMOCNENCA VLÁDY SLOVENSKEJ
REPUBLIKY PRE RÓMSKE KOMUNITY
MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY**

**METODICKÝ VÝKLAD PRE EFEKTÍVNE UPLATŇOVANIE
PRINCÍPOV DESEGREGÁCIE, DEGETOIZÁCIE
A DESTIGMATIZÁCIE**

ÚVOD

Operačný program Ľudské zdroje („ďalej len OP ĽZ“) na programové obdobie 2014-2020 si kladie za cieľ pre oblasť vzdelávania, zamestnanosti a sociálnej inklúzie podporiť rozvoj ľudských zdrojov, celoživotného učenia a ich plnohodnotného začlenenia sa na trh práce na zlepšenie ich sociálnej situácie. Dosiahnutie globálneho cieľa je v kontexte stratégie prínosu operačného programu k cieľom Národného programu reforiem SR, a k cieľom Stratégie Európa 2020 podmienené úspešnosťou opatrení v oblasti inklúzie rómskych komunít a marginalizovaných rómskych komunít. Ide o cieľové skupiny, ktoré sú v rámci Slovenska najviac ohrozené chudobou resp. zasiahnuté hlbokou chudobou, sociálnym vylúčením, a nevhodnými životnými podmienkami a diskrimináciou.

S ambíciou výrazne podporiť procesy smerujúce k sociálnemu a ekonomickému začleňovaniu rómskych komunít na Slovensku bola vládou prijatá a schválená Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020. Jej hlavným zámerom je zastavenie segregácie rómskych komunít, výrazný pozitívny obrat pri sociálnom začleňovaní rómskych komunít, nediskriminácia a zmena postoja väčšinového obyvateľstva voči rómskej menšine.

Pre účely tohto dokumentu je nevyhnutné segregáciu vnímať ako cieleňé oddeľovanie určitej časti obyvateľstva, ktorá má spoločné rasové, etnické, náboženské, sociálne alebo iné znaky, v určitom priestore. Segregácia tak vo svojich dôsledkoch znamená výraznú sociálnu izoláciu jednej skupiny od druhej. Rasová a etnická segregácia, ku ktorej zamýšľane či nezamýšľane dochádza v rôznych sférach má za následok nerovnosti, rozdielne životné podmienky, rozdielnu dostupnosť služieb medzi väčšinovým spoločenstvom a skupinou odlišnou na základe vyššie spomenutých znakov – vo vzdelávaní, bývaní, zdravotnej starostlivosti, trhu práce a iných oblastiach. Dôsledkom segregácie je aj nerovnosť príležitostí a nerovný prístup k základným prírodným zdrojom (ako je napr. pitná a úžitková voda).

Segregácii sú v rôznych podobách vystavené viaceré rómske komunity a v jej dôsledku sa stávajú marginalizovanými.

Preto je nevyhnutné, aby sa procesy a opatrenia smerujúce k sociálnemu a ekonomickému začleňovaniu rómskych komunít sústreďovali na predchádzanie a na znižovanie sociálnej a priestorovej izolácie rómskeho obyvateľstva.

Cieľom metodického dokumentu je poskytnúť :

- a) výklad základných strategických princípov desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie (ďalej len „3 DE“)
- b) príklady praktických prístupov uplatňovania 3DE adresovaný žiadateľom a budúcim prijímateľom

Metodický výklad svojim obsahovým zameraním vychádza z návrhu Metodického pokynu k využívaniu Európskych štrukturálnych a investičných fondov na riešenie segregácie vo vzdelávaní a rezidenčnej segregácie¹, z vnútroštátneho strategického rámca pre integráciu Rómov do roku 2020. Metodický výklad sa taktiež opiera o odporúčania uvedené v Príručke pre zlepšenie životných podmienok Rómov na miestnej úrovni².

Princípy stratégie

Základnou zásadou pre proces prípravy a realizácie opatrení je, že intervencie realizované za účelom podpory integrácie príslušníkov a príslušníčok rómskych komunít a marginalizovaných rómskych komunít (ďalej len „MRK“) musia rešpektovať tak nesegregovanie ako aj desegregáciu. Ako sa uvádza v Príručke pre zlepšenie životných podmienok Rómov na miestnej úrovni³, nesegregovanie a odstránenie segregácie sú dva príbuzné prístupy, ktoré je však potrebné rozlišovať.

Nesegregovať znamená realizovať opatrenia tak, aby nedošlo k posilňovaniu už existujúcej segregácie alebo aby sa nevytvorili také podmienky, ktoré by viedli k ďalšej segregácii. Napríklad v oblasti bývania, intervencie zamerané na svojpomocnú výstavbu obydlií by nemali viesť k zvyšovaniu priestorovej koncentrácie obyvateľov rómskych komunít, alebo k ich ďalšej fyzickej izolácii od majoritného obyvateľstva. Tento prístup ako taký však neodstraňuje už existujúcu priestorovú a rezidenčnú segregáciu.

Odstraňovanie segregácie / desegregácia predstavuje proces, ktorého výsledkom je ukončenie priestorového a sociálneho oddelenia či izolovania príslušníkov a príslušníčok rómskych komunít a majoritnej populácie.

Ide o prístup, ktorý je zároveň jedným z 3 základných princípov *Stratégie SR pre integráciu Rómov do roku 2020*. Odstraňovanie segregácie je v kontexte sociálnej inklúzie len prostriedkom na prekonávanie bariér v prístupe k základným službám, základným prírodným zdrojom, verejným priestorom, vybaveniu a pod., ktorým čelia MRK. Takýmto prekonaním bariér MRK získajú viac príležitostí zúčastňovať sa na živote spoločnosti.

Desegregačné opatrenia v oblasti bývania by mali začať fyzickým presťahovaním obyvateľov segregovaných komunít do lokalít obývaných majoritnou populáciou s cieľom vytvárania zmiešaných integrovaných rezidenčných oblastí. Na lokálnej úrovni však môže prísť k situáciám, kedy je problematické alebo nemožné úplne sa vyhnúť segregáciám. Priestorová segregácia v takomto prípade môže byť akceptovaná ako dočasné riešenie za predpokladu, že ostatné procesy, opatrenia a intervencie, ktoré sa týkajú rómskych komunít sú smerované k sociálnemu začleneniu. Ako príklad je možné uviesť zámer vybudovania predškolského

¹ Guidance Note on the use of European Structural and Investment Funds in tackling educational and spatial segregation , EGESIF_15-0024-00

² Svetová Banka, Európska Komisia : Príručka pre zlepšenie životných podmienok Rómov na miestnej úrovni, 2015

³ Svetová Banka, Európska Komisia : Príručka pre zlepšenie životných podmienok Rómov na miestnej úrovni, 2015 – str. 32

zariadenia, ktoré má byť situované v blízkosti rómskej komunity. V danom prípade je potrebné reflektovať :

1. preukázanie objektívnych dôvodov ako napr. preukázanie vlastníckych vzťahov k pozemkom ; územno-plánovacia dokumentácia; posúdenie vzdialenosti (fyzickej/geografickej dostupnosti) predškolského zariadenia v obci za predpokladu, že existuje; posúdenie kapacity v existujúcom predškolskom zariadení
2. dodržanie rovnakých štandardov kvality vybavenia predškolského zariadenia, ktorý je predmetom zámeru
3. zavedenie inkluzívnych prvkov vzdelávania v predškolskom zariadení
4. dôsledné monitorovanie intervencie (napr. sledovanie úspešnosti začleňovania detí do bežných základných škôl)

Je nevyhnutné zabezpečiť, aby nedochádzalo k prehľbovaniu segregácie inými opatreniami.

Za desegregačný prístup sa v oblasti bývania sa považuje aj podpora individuálnej integrácie (presídľovanie rodín). Tú je možné zabezpečovať napr. prostredníctvom investícií do rekonštrukcie resp. prestavby objektov, ktoré sú vo vlastníctve samosprávy. Úspešnosť individuálnej integrácie je podmienená poskytovaním sprievodnej sociálnej asistencie.

V podmienkach OP LZ je potrebné nasmerovať investície tak, aby bola zabezpečená eliminácia alebo prinajmenšom zmenšenie existujúceho izolovaného prostredia.

Ďalším strategickým princípom je **destigmatizácia**. Problémy spojené so stigmatizáciou sa v prevažnej miere týkajú väčšiny rómskej populácie v spoločnosti. Proces stigmatizácie spočíva v tom, že Rómovia dostávajú od spoločnosti „označenie“ (nálepku), ktorým sa im pripisujú znaky, ktoré zakladajú na predsudkoch a nie zo znalosti o ich skutočnom správaní. Jej negatívnym dôsledkom je diskriminácia a prenasledovanie stigmatizovaných osôb. Správanie a činnosť stigmatizovaných osôb bývajú pripisované ich prirodzeným vlastnostiam, zovšeobecňované na celé etnikum a interpretované ako prejav zlej vôle, výsledok patologickosti a považované za dôkaz oprávnene zlého postoja k nim.

Destigmatizácia znamená dosiahnuť v dominujúcej skupine, aby pristupovala ku každému členovi stigmatizovanej skupiny individuálne a posudzovala ho na základe jeho skutočného správania a činnosti. Napríklad intervencie v oblasti vzdelávania by mali byť realizované tak, aby negenerovali riziko zvýhodnenia jednej skupiny žiakov voči druhej. Podnetom stigantizácie môžu byť napr. komplementárne / podporné aktivity (výlety, kultúrne podujatia a pod.), ktoré sú organizované len pre deti z MRK , prípadne aj ich rodičov . Vhodnou intervenciou v oblasti destigmatizácie je realizovať spoločné osvetové, neformálne vzdelávacie aktivity zamerané na zvyšovanie akceptácie rôznorodosti, posilňovanie kultúrnej identity a senzibilizácie, atď.

Tretím princípom je **degetoizácia**. Podstata getoizácie spočíva v tom, že vedie k neustálemu prehľbovaniu a rozširovaniu geta. V dôsledku marginalizácie, stigmatizácie a segregácie hľadá postihnutá skupina miesto, kde bude prijatá, kde ju nikto nebude odsudzovať,

stigmatizovať ani ohrozovať. Z tohto dôvodu sa presťahujú na miesto, kde žijú ľudia s im podobnými charakteristikami. Takéto miesto je však väčšinou mimo oblasť, v ktorej sa bežne zdržiavajú ľudia z väčšinovej spoločnosti, a tí ho časom začnú vnímať ako miesto, kam nie je dobré chodiť. Týmto spôsobom dochádza k obojstrannému uzatváraniu miesta.

Getoizácia vo svojich dôsledkoch vedie vždy aj k sociálnemu prepadu a ďalším nežiaducim javom, preto je nevyhnutné pri inklúzii marginalizovaných rómskych komunít striktné aplikovať tento princíp. Degetoizácia znamená prerušiť popísanú gradáciu sociálneho vylúčovania a postupne rušiť stigmatizáciu cieľovej skupiny.

Rámec uvedených princípov zahŕňa riziká, ktoré vedú k prehlbovaniu chudoby a diskriminácie najmä dvoch cieľových skupín Stratégie :

- a) obyvateľov rómskych komunít
- b) marginalizovaných rómskych komunít.

Aj preto, je ich uplatňovanie považované za jeden z nástrojov dosiahnutia sociálno-ekonomickej integrácie Rómov.

Priama súvzťažnosť všetkých 3 princípov vytvára štruktúru jedného spoločného kritéria, ktoré musí byť uplatňované v rámci inkluzívnych opatrení explicitne zameraných na podporu integrácie MRK.

V zmysle štruktúry OP LZ sa toto kritérium vzťahuje na prioritné osi Integrácia marginalizovaných rómskych komunít a Technická vybavenosť v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít OP LZ, nakoľko tieto sú explicitne adresované v prospech iniciatív zameraných na sociálnu inklúziu ľudí z prostredia MRK.

Pre výzvy realizované v rámci ostatných prioritných osí OP LZ posudzovanie princípu 3DE nie je vylúčené, nie je však povinné.

Na základe schválenej Príručky pre odborných hodnotiteľov pre OP LZ je povinné posudzovanie kritéria desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie súčasťou procesu administratívneho overovania žiadosti o nenávratný finančný príspevok (ďalej len „ŽoNFP“) ako vylučovacie kritérium overované prostredníctvom samostatnej uzavretej otázky v kontrolnom zozname v znení :

„Je daný projekt v súlade s princípom desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie ?“

Mechanizmus vylučujúceho kritéria v danom prípade znamená, že v prípade negatívnej odpovede je ŽoNFP zamietnutá.

Nastavenie kritérií resp. definovanie podmienok overovania súladu s princípom desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie stanovuje Riadiaci orgán /Sprostredkovateľský orgán OP LZ zodpovedný za príslušný výzvu.